

Một số trò chơi dân gian Nam bộ

Đất Nam bộ thuở xưa rừng thiêng nước độc, bao nhiêu lưu dân đã phải nằm xuống mảnh đất này trong quá trình khai khẩn đất hoang. Trong quá trình cùng nhau chung sống, lao động sâu xuất, bên cạnh mục đích tạo ra của cải vật chất phục vụ cho cuộc sống hàng ngày, họ còn tạo ra những nét văn hóa riêng đặc trưng cho vùng đất mới. Một trong những nét văn hóa đó là những trò chơi dân gian nhằm mục đích vui chơi, giải trí sau những lúc lao động mệt nhọc của bà con xưa.

Trò chơi dân gian ở Nam bộ rất phong phú đa dạng, thu hút rất nhiều người tham gia, nhất là trẻ con. Đơn cử một vài trò chơi dân gian phổ biến nhất mà trẻ em thường chơi.

1. Oẳn tù tì: Có nơi gọi là trò "Chuyền xùm", "Xì xùm bao", "Một hai ba"... Trò chơi này thường được lứa tuổi thiếu nhi và thiếu niên rất ưa thích. Trò này có thể chơi bất cứ lúc nào, ở đâu. Thông thường nó chỉ diễn ra giữa hai người, cũng có trường hợp chơi nhiều người nhưng phải theo quy luật tương đối phức tạp. Mục đích của trò chơi này là để xác định ai thắng ai thua hoặc ai được quyền ưu tiên trong trò chơi khác. Cách chơi rất đơn giản, hai người dùng đôi diện nhau, mỗi người giấu một tay ra sau lưng hoặc nắm tay lại để ngàng vu, cả hai cùng hát: "Oẳn tù tì, ra cái gì, ra cái này" hoặc ngắn gọn hơn, chỉ cần nói lớn: "Một, hai, ba" hay, "Chuyền xùm"... Khi đến tiếng cuối cùng của câu hát hoặc nói, cả hai cùng chia tay ra phía trước, bàn tay lúc này thể hiện một số thứ sau: Cái bao là bàn tay xòe ra, cái búa là bàn tay nắm lại, cái kéo là hai ngón tay mở ra như chữ V (ngón trỏ, ngón giữa), cái dục là ngón tay trỏ chìa ra, cái giêng được thể hiện bằng vòng tròn tạo ra bởi ngón cái và ngón trỏ. Luật chơi như sau:

- Búa ăn kéo, ăn dục, thua bao, thua giêng.
- Dục ăn kéo, ăn bao, thua búa, thua giêng.
- Kéo ăn bao, thua búa, thua dục (có thể kéo ăn dục, tùy giao kèo)
- Bao ăn búa, ăn giêng, thua dục, thua kéo.
- Giêng ăn búa, ăn dục, ăn kéo, thua bao.

Nếu dễ đơn giản hơn thì người ta có thể giới hạn ít lại. Thường chỉ có ba thứ là búa, kéo, bao. Luật cũng tương tự. Búa ăn kéo thua bao, bao ăn búa thua kéo, kéo ăn bao thua búa.

Điều quan trọng là khi chơi, cả hai bên phải đảm bảo được tính trung thực. Khi dứt tiếng cuối cùng (một, hai, ba, xùm) thì cả hai bên phải ra ngay món đồ mình chọn, không được ra sau. Ra sau coi như "ăn gian" phải làm lại. Ở lứa tuổi thanh thiếu niên còn rất nhiều trò chơi dân gian khác, mà để chơi những trò chơi đó đều cần phải xác định ai được quyền ưu tiên. Trò chơi "Oẳn tù tì" đáp ứng được yêu cầu này, vì vậy nó thường là trò chơi làm tiền đề để bắt đầu cho các trò chơi khác. Đây là một trò chơi mang tính giải trí

nhưng rất công bằng, nó được hầu hết người dân ở Nam bộ chơi và ưa thích, đặc biệt là các em tuổi nhỏ. Thường người thua trong trò chơi này phải bị phạt một cái gì đó, có thể sự phạt này là một trò chơi khác như trốn tìm, bị mất bất đề...

Không ai biết chính xác trò chơi dân gian này xuất hiện từ lúc nào ở Nam bộ và cũng không rõ do đâu mà nó có cái tên tiếng Anh lạ lùng này, chỉ có thể nói rằng đã từ rất lâu rồi người dân ở đây đã sử dụng nó trong lúc vui chơi, giải trí cũng như trong lúc lao động cực khổ.

2. Trốn tìm hay trốn kiếm: Đây là một trò chơi khá độc đáo trong kho tàng các trò chơi dân gian Nam bộ, người ta còn gọi là trò "Năm, mười". Đây là một trò chơi mang đậm tính tập thể, đồng đội. Nó giúp cho người chơi rèn luyện thể lực, thao tác nhanh nhẹn, khả năng phán đoán tốt. Có thể nói, trò chơi này rất phổ biến trong lứa tuổi thanh thiếu niên. Muốn chơi trò chơi này, đầu tiên phải chơi trò "Oẳn tù tì" để xác định người bị phạt. Người nào thua trong trò chơi "Oẳn tù tì" sẽ phải nhắm mắt lại, úp mặt vào gốc cây (gọi là cột lũng) sau đó đếm: năm, mười, mười lăm, hai mươi... cho đến một trăm. Trong lúc đó những người chơi còn lại tìm chỗ trốn sau cho người bị phạt không thấy. Trò chơi này có thể tiến hành theo hai cách sau:

Cách một: Khi đếm đến một trăm thì mở mắt ra đi tìm, cũng giống như cách một nhưng cách này đòi hỏi người bị phạt phải tìm hết các thành viên cùng chơi. Nếu có một người trong số những người đi trốn "lũng" (thắng cuộc) thì được phép cứu một người thua. Do đó khi trò chơi kết thúc có một số người thắng và một số người thua (họ "chết"), con số này có thể không đều nhau. Vì vậy, sau khi cứu thì có thể còn lại một người không được cứu, người này sẽ là người thua cuối cùng và phải giữ "cột lũng" cho những người khác trốn. Có thể số người thắng và thua bằng nhau, nhưng do tính tình trẻ con và cũng có thể người thắng thân với người đang giữ "cột lũng" hơn mà không chịu cứu người thua và người không được cứu này phải giữ "cột lũng" để chơi vòng khác. Nếu những người "chết" được cứu hết thì người giữ "cột lũng" tiếp tục úp mặt vào cây đếm lại. Còn trường hợp người giữ không tìm được hết những người trốn

thì có thể "xả lũng" (hủy bỏ vòng đó) để chơi lại. Nếu người giữ "cột lũng" bị thua nhiều vòng (gọi nôm na là "rục lũng"), có thể phải giữ đến lần thứ mười thì cả nhóm họp lại hát một bài hát chọc quê: "quê là quê quá, quê là quê ghê, quê hết chỗ nào chơi" rồi bỏ qua và lại chơi trò "oẳn tù tì" để bắt đầu tìm ra người giữ "cột lũng" mới.

3. Bắn bi: Có nơi gọi là bắn đạn, bắn cu li... Trò chơi này yêu cầu phải có một khoảng đất trống tương đối bằng phẳng, số lượng người chơi phải từ hai người trở lên, càng đông thì cuộc chơi càng gay go, thử thách và tất nhiên tính hấp dẫn càng cao.

Mỗi người chơi phải có một viên bi, bây giờ tôi thấy đám con nít chơi với những viên bi đẹp tuyệt vời, đủ loại màu sắc. Cách chơi bắn bi rất đơn giản, tùy theo mỗi địa phương ở Nam bộ mà có cách quy định và luật chơi khác nhau. Đây là một cách chơi phổ biến: Người chơi phải gạch hai mức song song nhau với khoảng cách từ hai mét trở lên, tùy theo sân chật hay rộng và người chơi ít hay nhiều. Trước khi chơi trò chơi này cũng bắt buộc chơi trò "Oẳn tù tì" để xác định quyền ai được ưu tiên đi sau. Đây là một điều cực kỳ quan trọng vì người đi sau có thể quyết định chọn cho bi mình nằm chỗ nào cho hợp lý nhất đối với những viên bi trước. Những người chơi dùng ở vạch thứ nhất bắn bi bằng ngón tay hay có thể cầm trong lòng bàn tay để thấy bi của mình. Mục đích là làm sao cho viên bi của mình gần nhất với vạch thứ hai. Bi ai gần nhất thì người đó có quyền bắn những viên bi khác.

Thông thường người chơi đặt ngón tay cái xuống đất và bắn bi bằng ngón giữa hay ngón trỏ, tùy theo ai thuận tay nào thì bắn bằng tay đó, không bắt buộc. Nếu bắn trúng viên bi của ai thì coi như người đó thua, còn nếu bắn hụt thì sẽ đến lượt người gần mức thứ hai tính đến thời điểm đó. Cứ như vậy đến cuối cùng chỉ còn lại một người thắng cuộc. Ai chết trước theo thứ tự thì phải thi trước ở vòng chơi sau. Đây là cách giải quyết thắng thua bằng vật chất, còn có một cách người thua phải trả bằng mắt cá chân của mình. Người chơi hay còn phải biết cách né hay, cũng là mắt cá nhưng mỗi chỗ có mức độ đau khác nhau. Trúng ngay cong gân phía dưới mắt cá là đau diếng và cái chân giật mạnh một cái. Chỉ cần một cái né thôi là có thể đi cả nhấc, nước mắt chảy ròng ròng! Ngoài ra còn rất nhiều kiểu bắn bi khác như bắn bi lổ (dùng gót chân khoét lỗ thay cho mức đất), bắn rổ... khá phổ biến ở vùng ĐBSCL.

Ngoài những trò chơi đã nói ở trên, còn rất nhiều trò chơi khác như đánh đũa, đá đẽ, đá cá lia thua, đá ga, chơi cây kiếng... Vấn đề đặt ra cho những người yêu quý kho tàng văn nghệ dân gian là làm thế nào để tìm kiếm và lưu giữ được những trò chơi mang đậm dấu ấn một vùng đất, cũng là một nét văn hóa của vùng đất phương Nam xưa vậy.

TRẦN MINH THUẬN

Lưu ý bức mình quá, gặt:

PHAN HUY

HOÀNG VĂN